

N:o 49.

Ank. till Riksd. kansli den 13 maj 1901, kl. 11 f. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af § 1 i lagen om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet den 28 juni 1895.

Andra Kammaren har till behandling af lagutskottet hänvisat en af herr *J. Pettersson* i Södertelje inom samma kammare afgifven motion, n:o 82, af följande lydelse:

»Den komité, som enligt Kongl. Maj:ts uppdrag den 30 juni 1890 afgaf förslag till lag om föreningar för ekonomisk verksamhet och hvars förslag ligger till grund för nu gällande föreningslag af den 28 juni 1895, yttrade i sina motiv bland annat följande:

»Vid utarbetandet af förslag till lag om föreningar för ekonomisk verksamhet har komitén — — haft till hufvudsakligt ögonmärke att framlägga bestämmelser, genom hvilka dels föreningarnas ställning såsom sjelfständiga bärare af rättigheter och skyldigheter tryggas och bekräftas, dels ock medlemmarnes ansvarighet för föreningens förbindelser till art och omfång fullständigt regleras. Deremot äro de i egentlig mening organisatoriska stadgandena ej beräknade på att i detalj ordna föreningarnas verksamhet, utan afse allenast att bilda den ram, inom hvilken det må öfverlätas åt föreningarna att fritt utveckla sig efter olika art och

uppgift. Komiténs tillvägagående i detta hänseende har ej uteslutande eller ens hufvudsakligen föranledts af de betydande svårigheter, det vid ett första försök att lagbinda föreningsformen alltid skulle möta att uppställa regler för hvart och ett af de mångfaldiga, sins emellan till syfte och verksamhetssätt olikartade slagen af föreningar. Fast mera har komitéen ansett det med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke en i detalj gående lagstiftning, långt ifrån att stödja denna associationsform, snarare skulle komma att pålägga densamma band, som kunde verka hämmande på dess utveckling.»

I öfverensstämmelse härmed skulle enligt komiténs förslag för registrering af en förening erfordras endast, att dess syfte vore »ekonomisk verksamhet», att föreningen egde minst sju medlemmar samt att den antagit stadgar och utsett styrelse.

Vid lagförslaget behandling i högsta domstolen anfördes emellertid beträffande lagens sålunda formulerade tillämpningsområde:

»Föreningar finnas, hvilkas verksamhet måste anses vara af ekonomisk art, men för hvilka den föreslagna lagen uppenbarligen icke passar, t. ex. hypoteksföreningar, försäkringsföreningar, sparbanker, sjukkassor. Flere af dessa hafva ock redan gjorts till föremål för särskild lagstiftning. Begreppet ekonomisk förening kan dessutom icke anses vara så bestämdt, att icke vid afgörande af frågan, huruvida en förening ingåtts för ekonomisk verksamhet eller i annat syfte, mången gång tvekan kan komma att uppstå. Om än dessa olägenheter icke i allo låta sig undanrödjas, skulle de dock väsentligen minskas, om — såsom man finner iakttaget i vissa utländska lagar i ämnet — i sjelfva texten å ena sidan de viktigaste och mest kända föreningar, såsom produktions-, konsumtions-, bostads- och byggnadsföreningar, anföras såsom exempel på de föreningar, som i lagen afses, samt å andra sidan så fullständigt som möjligt angifvas de föreningar, på hvilka, ehuru de hafva ekonomiskt syfte eller intaga en med föreningar med sådant syfte jemförlig ställning, lagen dock icke skulle utan ytterligare särskildt meddelade bestämmelser ega tillämplighet.»

På grund häraf upptogos i den kongl. propositionen i ämnet till 1895 års riksdag »såsom exempel några af de viktigaste och mest kända arter af föreningar, för hvilka lagen är afsedd», hvarjemte i en ny paragraf angåfvos de slag af föreningar för ekonomisk verksamhet, på hvilka lagen icke skulle ega tillämpning. I öfverensstämmelse härmed erhöll 1 § af lagen om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet den 28 juni 1895 följande lydelse:

»Förening för ekonomisk verksamhet med syfte att åt medlemmarne anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter, eller att afsätta alster af medlemmarnes verksamhet, eller att bereda bostäder åt medlemmarne, eller att på annat dermed jemförligt sätt främja medlemmarnes intressen, må, der den bestod af minst fem medlemmar samt i enlighet med denna lag antagit stadgar och utsett styrelse, kunna, på sätt nedan sägs, varda registrerad.»

Detta sätt att genom anförande af exempel uppdraga gränsen för lagens tillämpningsområde har emellertid icke visat sig tillfredsställande, i det att anledning derigenom gifvits till motsatta tolkningar af lagen. Sålunda hafva i en del län beviljats registrering af föreningar, hvilkas syfte angifvits vara att *hufvudsakligen* åt medlemmarne anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter, d. v. s. att försälja varor äfven till personer utom föreningen, medan åter i andra län registrering af föreningar med sålunda angifvet syfte vägrats. Under år 1900 har berörda tolkningsfråga dragits under Kongl. Maj:ts pröfning. Sedan nemligen Konungens befallningshafvande i Jönköpings län den 11 januari 1900 vägrat registrering af en handelsförening med syfte att *hufvudsakligen* till medlemmarne tillhandahålla lifsförnödenheter och andra kurranta handelsvaror till moderata pris, samt dervid såsom skäl för sin vägran åberopat, att föreningens stadgar genom det sålunda formulerade ändamålet för föreningen kunde komma i strid med innehållet i § 1 af ofvannämnda lag, hvilken paragraf medgäfvit registrering af förening för ekonomisk verksamhet med syfte att *endast* åt medlemmar anskaffa livsmedel m. m., så anfördes besvär häröfver hos Kongl. Maj:t, men genom resolution den 20 april samma år förklarade Kongl. Maj:t sig icke finna skäl att göra ändring i det öfverklagade beslutet.

Den sålunda fastslagna lagtolkningen hotar att för framtiden fullständigt hämma utvecklingen af de s. k. konsumtionsföreningarna, hvilka enligt sin natur kräfva möjlighet att drifva handel med utomstående personer. Ofta inträffar t. ex., att personer önska inträda som medlemmar i en konsumtionsförening först sedan de under någon tid gjort sina inköp i föreningens handelslokal samt derunder vunnit kännedom om föreningens principer. På sådant sätt torde ock konsumtionsföreningarna naturligast och säkrast tillväxa. Revisionssekreteraren H. J. L. Hammarskjöld yttrar med rätta härom i den redogörelse för de svenska föreningarna, som fogats vid bolags- och föreningskomiténs betänkande:

»För en konsumtionsförening kan det i sjelfva verket vara med ej obetydliga svårigheter förknippadt att afstå från det ökande af omsättningen, hvilket genom försäljning afven till utom föreningen stående personer kan uppkomma och som må hända kan möjliggöra, att en ständigt öppen salubod inrättas, att en särskild handelsföreståndare anställas, att inköpen göras i större partier och därför billigare m. m.»

Ett förbud mot handel med utomstående är för öfrigt för de respektive föreningarna ofta mycket svårt att upprätthålla. Särskildt i städerna är det vid sådana tillfällen, då rörelsen är liflig, nästan omöjligt för en handelsföreståndare att kontrollera, huruvida alla de personer, som infinna sig i handelslokalen för att göra uppköp, verkligen äro föreningsmedlemmar. Förbudet leder ock till besynnerliga konsekvenser. Om t. ex. ett kooperativt bageri (= förening för ekonomisk verksamhet med syfte att afsätta alster af medlemmarnes verksamhet), som lofligen har rätt att sälja bröd till utomstående personer, skulle vilja jemte bröd försälja grädde och mjölk — något som i så kallade brödbutiker är vanligt — skulle föreningen kunna erhålla registrering af en dylik utvidgning af sin verksamhet endast för så vidt fråga vore om försäljning till föreningens medlemmar, men icke beträffande försäljning till utomstående. Utomstående personer skulle således i en sådan brödbod kunna få köpa bröd, men icke mjölk och grädde, oaktadt afven sistnämnda varor der finge saluhållas till föreningsmedlemmar. Likaledes skulle ett andelsmejeri, som för medlemmarnes räkning uppköper fodermedel och gödningsämnen, icke kunna förvärfva sig rätt att försälja någon del häraf till utomstående. Slutligen må erinras, att det ofta är svårt att afgöra, om en af en kooperativ förening saluhållen vara verkligen är ett »alster af medlemmarnes verksamhet». Tvifvel härom kan t. ex. uppstå i fråga om kaffe, som rostas i föreningens kafferosteri.

På grund af nu anförda förhållanden hafva konsumtionsföreningarna i främmande staters lagstiftning temligen allmänt fått sig uttryckligen tillerkänd rätten att handla med icke-medlemmar. Så är exempelvis förhållandet i Frankrike, England, Österrike, Ungarn, Schweiz och Nederländerna. Icke minst i anledning häraf har den kooperativa rörelsen i nämnda stater under de sista årtiondena tagit ett anmärkningsvärdt uppsving, som i sin mån bidragit att förbättra de mindre bemedlade samhällsklassernas ekonomiska ställning. Särskildt i England har den kooperativa rörelsen, som der för närvarande omfattar en sjundedel af landets

befolkning, visat sig vara af så utomordentlig betydelse i ekonomiskt och socialt afseende, att såväl staten som kommunerna och enskilda framstående personer på allt sätt söka främja densamma. Sålunda yttrade vid ett tillfälle den affidne statsmannen Gladstone: »ingenting har enligt min tanke gjort större nytta i England än införandet af den kooperativa rörelsen.» Den kände nationalekonomen J. Stuart Mill har i samma afseende förklarat, att »af alla de krafter, som i våra dagar sträfva att höja kroppsarbetarnes ställning, inger ingen så godt hopp om framgång som den kooperativa rörelsen».

I vårt land har den kooperativa rörelsen under de senaste åren visat en mycket lofvande utveckling, som, om den får ostördt fortgå, här borde kunna åstadkomma samma glädjande resultat som i England. Det vore därför i hög grad att beklaga, om denna rörelse genom en alltför stram lagbestämmelse skulle hämmas och bringas till ett snöpligt slut.

Beträffande den omredigering af lagen, som erfordras för att afvända nu antydda fara, torde den kunna verkställas *antingen* så, att lagen ändras till likhet med bolags- och föreningskomiténs ofvanberörda förslag, d. v. s. medgifver registrering af hvarje »förening för ekonomisk verksamhet», som består af visst antal medlemmar samt antagit stadgar och utsett styrelse — utan att angifva några exempel på dylika föreningar — *eller ock* så att, med bibehållande i hufvudsak af den nuvarande lydelsen, konsumtionsföreningar vid exemplifieringen betecknas på sådant sätt, att under deras tillåtna verksamhet kan inbegripas jemväl handel med icke-medlemmar. Ehuru det förstnämnda sättet måhända bäst skulle vara egnadt att förverkliga det syfte, som enligt bolags- och föreningskomitéen borde ligga till grund för ifrågavarande lagstiftning, nemligen att åstadkomma en ram, inom hvilken föreningarna finge fritt utveckla sig efter olika art och uppgift, så torde dock, med hänsyn till de af högsta domstolen mot nämnda formulering framställda betänkligheter, det senare sättet vara att föredraga.

På grund af hvad jag nu anfört, får jag vördsamt föreslå, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att § 1 af lagen om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet den 28 juni 1895 skall erhålla följande ändrade lydelse:

»Förening för ekonomisk verksamhet med syfte att uteslutande eller hufvudsakligen åt medlemmarne anskaffa lifsmedel eller andra förnödenheter, eller att afsätta alster af medlemmarnes verksamhet, eller att bereda bostäder åt medlemmarne, eller att på annat dermed jemförligt sätt

främja medlemmarnes intressen, må, der den består af minst fem medlemmar samt i enlighet med denna lag antagit stadgar och utsett styrelse, kunna, på sätt nedan sägs, varda registrerad.»

Utskottet delar motionärens uppfattning om den s. k. kooperativa rörelsens stora betydelse för den sociala och ekonomiska utvecklingen. Erfarenheten särskildt i utlandet har nogsamnt ådagalagt, att denna rörelse besitter en ganska mächtig kraft att höja och förbättra de mindre bemedlade samhällsklassernas ekonomiska ställning, och det vore att önska, att äfven vårt land komme att tillgodogöra sig alla de fördelar, som på denna väg kunna ernås. För sådant ändamål är det naturligtvis i främsta rummet af vigt, att rörelsen ej mera än nödigt klafbindes, utan får fritt utveckla sig så långt förhållandena det medgifva. Såsom motionären påvisat, ligger en ganska kraftig hämsko mot konsumtionsföreningarnas utveckling deruti, att de enligt gällande lag, sådana den i särskildt af Kongl. Maj:t meddeladt beslut ansetts böra tillämpas, sakna rätt att sälja till andra personer än dem, som äro medlemmar af föreningen. Denna begränsning af konsumtionsföreningens befogenhet medför i tillämpningen afsevärda svårigheter, särskildt då antalet föreningsmedlemmar är mycket stort, och hindrar derjemte föreningsmedlemmarne att komma i åtnjutande af de fördelar, som genom varuinköp i större mängd och liffigare omsättning kunna erhållas. Å andra sidan kan utskottet ej finna nu angifna begränsning ovilkorligen vara af något oafvisligt behof påkallad. Frågan, under hvilka vilkor konsumtionsförening må berättigas sälja till icke medlemmar, tarfvar emellertid en närmare utredning, hvadan lämpligast torde vara, att Riksdagen öfverlemnar frågan till Kongl. Maj:ts ompröfning. Densamma kan då blifva föremål för öfvervägande i sammanhang med ett annat spörsmål inom föreningslagstiftningen, som redan blifvit till Kongl. Maj:t öfverlemnadt. 1899 års Riksdag aflät nemligen till Kongl. Maj:t en skrifvelse med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, hvarigenom den rättsliga ställning, hvilken kunde pröfvas böra tillkomma annan förening än sådan, som hade ekonomisk verksamhet till sin uppgift, måtte lämpligen regleras.

Utskottet föranlåtes alltså hemställa,

att Riksdagen, i anledning af ifrågavarande motion, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga under öfvervägande, i hvad mån och under hvilka vilkor s. k. konsumtionsförening må medgifvas rätt att sälja äfven till andra än dem, som af föreningen äro medlemmar, samt för Riksdagen framlägga det förslag till lagbestämmelse härom, hvartill förhållandena anses föranleda.

Stockholm den 12 maj 1901.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herr *Hasselrot*, hvilken ansett, att utskottet bort till ifrågavarande motion afstyrka bifall.

Herrar *Almgren* och *Hedenstierna* hafva begärt få antecknad, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
